

Etica fotojurnalismului

Raluca MUREȘAN

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Socio-Umane
“Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Social and Human Sciences
Personal e-mail: ralmuresan@yahoo.com

Ethics of photojournalism

In discussing ethics of photojournalism, there is fragile consensus on establishing a unique professional standard. The absence of clear sanctions in cases of breaking the ethical standards makes quite difficult to enforce them, still all photographers should be aware of the consequences of breaking ethical standards.

The greatest challenges of photojournalism ethics are related to what is called “the photographic truth”, a concept that refers to the correct standards of the visual information. However, it also is concerned with the privacy of individuals and the dissemination of the violent or morbid images.

The ethics of photojournalism is in continuous evolution and its future is closely linked to the development of technology in this area.

Keywords: photojournalism, ethics of photojournalism, professional standards, the truth, the privacy of individuals, violent images.

Aflat la granița dintre jurnalism și arta fotografică, fotojurnalismul îmbină valoarea de informare cu valoarea estetică, dar, așa cum s-a spus, este și „o fereastră extrem de semnificativă pentru umanitatea și inumanitatea noastră”¹, distincția dintre standardele etice și cele estetice constituind un permanent subiect de dezbateră.

Fotografia de presă este capabilă să atragă atenția cititorului mult mai ușor decât textul scris, de aceea se spune că „o imagine face cât o mie de cuvinte”. Fotografia poate reproduce realitatea din jurul nostru, poate emoționa și conecta oameni din întreaga lume prin intermediul limbajului vizual. Dar publicarea unei fotografii în presă poate avea și consecințe negative atunci când este manipulată sau este prea intruzivă.

Atunci când se discută despre etica fotojurnalismului se constată existența unui consens destul de fragil cu privire la stabilirea unor standarde profesionale unice. De asemenea, lipsa

unor sancțiuni clare pentru încălcarea normelor deontologice face destul de dificilă impunerea lor, deși cei mai mulți fotografi ar trebui să fie conștienți de consecințele încălcării standardelor etice.

Cele mai mari provocări ale eticii fotojurnalismului sunt legate de ceea ce se numește «adevărul fotografic», adică de respectarea standardelor de informare vizuală corectă, dar și de respectarea vieții private a indivizilor sau de difuzarea imaginilor violente sau morbide.

Adevărul fotografic

În presa informativă, în special, funcționează principiul potrivit căruia fotografia de presă trebuie să respecte aceleași standarde de acuratețe și onestitate ca și textul scris. “La fel cum reporterii trebuie să evite cu orice preț prezentarea eronată a faptelor, fotojurnaliștii nu trebuie să inventeze evenimente”².

Fabricarea sau crearea unor evenimente se realizează printr-o selecție preferențială sau printr-un decupaj incorect al informațiilor. Alterarea unei imagini prin adăugarea sau scoaterea unor elemente din cadru este considerată o minciună, o dezinformare a publicului.

Când au început să fie utilizate fotografiile de presă, calitatea slabă a reproducerilor și lipsa de preocupare pentru respectarea standardelor etice, făceau posibilă publicarea multor fotografii trucate.

Era cunoscută, în special, practica unor fotografi de presă, de a avea la ei "recuzită" pe care, la nevoie, să o poată introduce în cadru. De exemplu, o stratagemă binecunoscută folosită de fotografi de presă era ca, atunci când se deplasau la locul unei catastrofe (un accident de tren sau de avion), să plaseze un pantof de copil sau un ursuleț de pluș printre resturi, ca să poată obține o poză "emoționantă". Aceste practici au fost însă cu timpul abandonate, mai ales că exista riscul ca pe lista pasagerilor dată publicității să nu figureze nici un copil³.

Deși aceste vremuri sunt de mult apuse, tentația de a "înfrumuseța" realitatea persistă. Procesul de transformare a jurnalismului, generat pe de o parte de evoluția tehnicilor de producție din instituțiile de presă și de lărgirea ofertei mediatică datorată dezvoltării internetului și, pe de altă parte, de digitalizarea informației, are efecte și în domeniul fotografiei de presă⁴.

Astăzi fotografia digitală prezintă în toate mediile de comunicare aduce cu sine noi provocări etice. În era fotografiilor digitale modificarea imaginilor poate fi făcută la un nivel atât de performant, încât chiar și experții pot discerne cu greutate între o fotografie reală și una falsă.

De cele mai multe ori, chiar colegii de breaslă sunt cei care demască apariția fotografiilor trucate.

În 2006, spre exemplu, mai multe bloguri de știri au dezvăluit că agenția Reuters a dat publicității mai multe fotografii trucate. Fotografiile realizate de fotograf libanez Adnan Hajj, colaborator al agenției Reuters, au fost modificate digital cu ajutorul programului Adobe Photoshop. Într-o primă imagine, care prezenta orașul Beirut după un bombardament israelian, coloana de fum de deasupra orașului a fost amplificată digital, într-un mod grosolan, prin copierea și repetarea unor părți ale fumului. Într-o altă fotografie, care înfățișa un avion F-16 israelian în timpul unui bombardament, proiectilele aruncate de acesta au fost adăugate digital. După declanșarea acestui scandal s-a dovedit că mai multe poze, difuzate de Reuters sau Associated Press, au fost manipulate, fără să fie neapărat trucate în Photoshop. Printre acestea se numără și o imagine publicată pe coperta revistei *U.S. News*, cu un bărbat cu arma ațintită spre o zonă de luptă deasupra căreia ieșea fum. „Razboinic Hezbollah din Beirut” era explicația fotografiei, dar

analiza acesteia a demonstrat ca incendiul folosit pentru efect dramatic era într-o groapă de gunoi. Alte imagini prezentau o femeie libaneză plângând după locuința distrusă, în două locații diferite ale Beirutului, la un interval de două săptămâni.

O serie de șapte poze din *The New York Times*, prezentate ca un reportaj realizat după un bombardament israelian asupra portului libanez Tyre, arăta în imagini salvatori căutând victimele printre rămășițele unei clădiri. O imagine, însă, îl arată pe unul dintre salvatori pe post de victimă, trupul său aproape curat fiind scos de sub ruinele clădirii, cu șapca ținută strâns sub braț⁵.

În practica jurnalistică există tendința ca, spre deosebire de redactorii de ziare, redactorii de reviste să fie mai toleranți cu modificările digitale ale fotografiilor. Fotografiile de presă sunt judecate în funcție de acuratețea lor, iar fotografiile pentru articole sau pentru ilustrare fotografică sunt apreciate în termeni estetici și din perspectiva impactului vizual⁶. De multe ori, însă, cititorii nu înțeleg diferențele dintre aceste categorii profesionale, iar modificarea digitală a fotografiilor de către jurnaliști este percepută ca o minciună. Acest lucru duce, inevitabil, la scăderea credibilității presei. Pentru mulți profesioniști media, imperativul respectării adevărului în ceea ce privește cuvântul scris este valabil și în cazul imaginilor de presă. Altfel, publicul nu va mai avea încredere nici în ceea ce vede, nici în ceea ce citește.

Modul în care două celebre reviste americane au ales să relateze arestarea lui O.J. Simpson reflectă foarte bine relația dintre categoria știrilor și cea a ilustrațiilor manipulate digital. Revista *Time* a modificat fotografia lui Simpson făcută de poliție la arestarea acestuia și a publicat-o pe coperta din iunie 1994. Sub titlul „O tragedie americană” (*An American Tragedy*), *Time* a transformat poza lui Simpson într-o fotografie de ilustrare, întunecând artistic fața acestuia. Revista *Newsweek* a publicat aceeași fotografie, însă fără modificări. În urma atacurilor virulente îndreptate împotriva sa, *Time* și-a cerut public scuze, într-o scrisoare de o pagină adresată cititorilor săi, pentru efectul neintenționat al gestului lor⁷. Redactorii de la *Time* au declarat că „n-au intenționat niciodată să fie rasiști sau să facă astfel încât ca pielea înnegrită a lui Simpson să pară mai sinistru. Ei au creat doar o ilustrare fotografică la „O tragedie americană”, făcând aluzie la celebritatea lui Simpson și la gravitatea acuzațiilor de crimă împotriva lui”⁸.

Atunci când produc coperti pentru reviste, jurnaliștii pornesc de la premisa că cititorii pot să discearnă între o fotografie de presă și o ilustrare fotografică, însă dacă fotografiile modificate digital nu sunt însă însoțite de explicații, cititorii pot fi foarte ușor induși în eroare.

Respectarea vieții private

Problema respectării dreptului la viață privată se pune mai ales în cazul persoanelor publice, a celebriților, fie ele politicieni, sportivi sau artiști, care sunt deseori „vânați” de fotografi, în special de paparazzi. În privința respectării dreptului la viață privată, opinia dominantă în literatura de specialitate este că nu se pot bucura în mod egal de protecție persoanele publice și cetățenii de rând. Motivul principal al acestei situații îl constituie condiția asumată a persoanelor publice de a fi în centrul atenției ca urmare a voinței lor, nu a unor conjuncturi de necontrolat. Se consideră, pe drept cuvânt, că nici o persoană publică, indiferent dacă este politician, actor faimos sau sportiv, nu a fost obligată să devină celebră. Din acest statut acceptat decurg și o serie de avantaje indiscutabile, care au ca revers o restrângere a universului intim⁹. Pe de altă parte, unei celebrități nu i se poate „refuza” dreptul la viață privată sub pretextul că și-a asumat liber acest statut de „star” aflat în lumina reflectoarelor. Chiar dacă aceste drepturi suferă unele limitări în cazul acestor persoane, ele nu pot fi „eradicat” sau încălcat pe fundamentul unei curiozități sau spre simpla distracție a publicului¹⁰.

Atunci când libertatea de exprimare a fotografului intră în conflict cu dreptul la respectarea vieții private, ar trebui să se țină cont de următoarele aspecte: contribuția adusă de acele fotografii la o dezbatere de interes general; rolul sau funcția persoanei vizate și natura activităților care constituie subiectul fotografiilor; comportamentul anterior al persoanei vizate; modul de obținere a fotografiei; conținutul, forma și consecințele publicării¹¹.

Imaginile șocante

Fotojurnaliștii iau zilnic decizii legate de imaginile pe care le surprind și pe care urmează să le facă publice, iar aceste decizii trebuie luate cu responsabilitate. Publicul este atras de imaginile violente și de cele care înfățișează tragedii, dar decizia de a da publicității imagini violente nu este una ușoară.

Una dintre cele mai celebre fotografii de presă realizată într-o zonă de conflict este cea a fotografului Kevin Carter, surprinsă în martie 1993, în Sudan, care înfățișează un copil sudanez subnutrit și epuizat, aflat într-o poziție aproape fetală pe un sol arid, având alături un vultur, care așteaptă răbdător ca viața să se scurgă din micul trup scheletic. Fotografia a fost cumpărată și publicată de *The New York Times*, producând la acel moment senzație și scandal. Carter a fost recompensat pentru realizarea ei cu un premiul Pulitzer în anul imediat următor, an în care se și sinucide, suferind

Sursă foto: <https://iconicphotos.files.wordpress.com/2009/08/kevin-carter-vulture.jpg>

de depresie și, probabil, bântuit de această imagine zguduitoare, care a avut efecte devastatoare asupra lui¹². Fotograful a fost acuzat pentru faptul că s-a limitat să fotografieze copilul și nu l-a ajutat, deși acesta se afla la un pas de moarte. Referitor la cazul Carter, autoarea Susan Sontag scria: „*Fotografia este esențialmente un act de non-intervenție. Parte din oroarea unor asemenea mostre memorabile ale fotojurnalismului contemporan, precum imaginea călugărului vietnamez întinzând mâna după canistra cu benzină sau gherila bengaleză înjunghiind cu baioneta un bănuț de colaboraționism, vine din înțelegerea a cât de plauzibil a devenit pentru fotograf, în situația în care are de ales între o fotografie și o viață, să aleagă fotografia. Persoana care intervine nu mai poate înregistra; persoana care înregistrează nu poate interveni*”¹³.

Zilnic întâlnim în presă informații și imagini care pun accent pe durerea semenilor noștri. În apărarea acestei atitudini se invocă, de obicei, argumentul valorii de știre.

„Firește, o catastrofă aviatică sau feroviară e de maxim interes. A filma însă, sau a fotografia în detaliu, trupuri măcelărite ori carbonizate, a intervieva răniți care au nevoie de primul ajutor, a hărțui rudele disperate sunt tot atâtea atentate la adresa bunului simț, dând apă la moară acelor care acuza presa de vampirism”¹⁴.

În general, se consideră că nu se poate găsi și invoca nici un scop nobil care să poată îndulci invadarea directă și lipsa de sensibilitate față de victimele nevinovate ale tragediilor.

Directorul executiv al *Providence Journal-Bulletin*, afirma în legătură cu această problemă: „Pot să înțeleg publicarea fotografiei unui accident de mașină ca o lecție. Ceea ce nu pot înțelege este publicarea imaginilor cu soții, mame, copii îndurerăți... Ce sens are expunerea unei mame care tocmai și-a pierdut copilul într-un incendiu? Se presupune că ar avea efect de reprimare asupra piromanilor? Sunt sigur

că aceia care nu ezită să publice astfel de imagini vor folosi pretextul pios de a cita faimoasele cuvinte ale lui Charles A. Dana: «nu am fost prea mândru să public ceea ce a permis Providența Divină să se întâmple»¹⁵.

Spre exemplu, urmările atacului terorist din martie 2004 din capitala Spaniei, când în imediata apropiere a orașului patru garnituri de tren au explodat, producând aproape două sute de morți și mii de răniți, au fost surprinse în sute de imagini de către fotojurnaliști. Una dintre aceste imagini a generat, însă, numeroase dezbateri etice. Fotografia făcută de Pablo Torres Guerrero de la agenția Reuters, care arăta pasageri supraviețuitori ai atacului, conținea și un detaliu extrem de expresiv și șocant: printre supraviețuitorii care primeau primul ajutor se putea vedea o bucată însângerată de picior desprinsă de corpul unei victime. Această imagine a fost preluată de foarte multe publicații internaționale, care fie au publicat-o exact așa cum au primit-o, fie au ales să intervină în conținutul ei, pentru a reduce impactul vizual al aceluși detaliu. Astfel, unii editori, din respect pentru victime și familiile acestora, au eliminat digital detaliul respectiv sau l-au acoperit cu text, au înlocuit culoarea roșie cu gri, făcându-l aproape imposibil de distins ori au decis publicarea imaginii alb-negru. Aceste intervenții în conținutul fotografiei au stârnit dispute aprinse, unii fotografi susținând că aceasta era o fotografie de presă, care trebuia să reflecte realitatea într-o manieră onestă, nu o fotografie de ilustrare, iar editorii care au considerat că imaginea este prea violentă pentru a fi arată publicului, aveau posibilitatea să folosească alte imagini, mai puțin șocante. Modificarea digitală a imaginii pentru a proteja sensibilitatea publicului, reprezintă o încălcare gravă a standardelor etice¹⁶.

Coduri etice

Cel mai cunoscut cod deontologic în domeniul fotojurnalismului este cel adoptat de Asociația Națională a Fotografilor de Presă (NPPA), o organizație non-profit din Statele Unite, ce numără în prezent peste 6.500 de membri și care luptă de mai bine de șase decenii pentru integritate și excelență în fotojurnalism. Codul etic al NPPA impune cele mai înalte standarde de integritate în transmiterea informațiilor prin intermediul fotografiilor de presă.

Potrivit acestui cod deontologic, obiectivul principal al fotojurnalismului este „de a descrie cu fidelitate și exhaustiv subiectul abordat”¹⁷. Potrivit prevederilor acestui cod, fotojurnaliștii nu au voie să manipuleze fotografiile, ci trebuie să asigure completitudinea și contextul de fotografiere. De asemenea, aceștia nu trebuie să modifice sau să influențeze în mod intenționat evenimentele ai căror martori sunt. O altă recomandare se referă

la tratarea subiectelor cu respect și demnitate, la arătarea compasiunii față de victimele crimelor sau tragediilor și la intervenirea în momentele tragice din viața persoanelor, doar în situațiile în care interesul public este prevalent. Referitor la procesul de editare, codul recomandă păstrarea integrității conținutului și a contextului imaginilor fotografice și interzice manipularea imaginilor sau orice altă modificare, care ar putea induce publicul în eroare sau care ar reprezenta greșit subiectele¹⁸.

În cazul încălcării prevederilor codului etic, cea mai gravă sancțiune aplicată unui fotograf, membru al Asociației Naționale a Fotografilor de Presă, este retragerea calității de membru al acestei asociații.

Fotojurnalismul cetățenesc

Omniprezența în societatea modernă a dispozitivelor de captare a imaginilor, precum aparatele de fotografiat digitale sau telefoane mobile echipate cu cameră foto, a determinat apariția unui nou concept, cel de *fotojurnalism cetățenesc*. Această expresie este folosită pentru a descrie situațiile în care oameni obișnuiți, martori ai unor evenimente, surprind imagini pe care le consideră potențiale subiecte de știri. Acești fotojurnaliști de ocazie nu sunt familiarizați cu standardele etice aplicabile în acest domeniu, pe care de multe ori le ignoră. Astfel, în media pot ajunge cu ușurință imagini trucate deliberat.

Puterea fotojurnalismului cetățenesc a fost cel mai bine demonstrată în timpul exploziilor de la metroul londonez din vara anului 2005, când trei explozii au avut loc la o oră de vârf în centrul Londrei, iar o a patra s-a produs, o oră mai târziu, într-un autobuz etajat, provocând un număr considerabil de morți și răniți. Imediat după producerea atacului, oamenii aflați în stațiile de metrou și pasagerii din garniturile în care au avut loc exploziile au surprins imaginile tragediei folosind camerele încorporate în dispozitive mobile. Aceste imagini au fost descărcate mai târziu pe diverse site-uri și, de acolo, au fost preluate de diferite publicații. Chiar dacă jurnaliștii și fotografiile de presă au ajuns la locul tragediei cât au putut de repede, imaginile lor nu au putut surprinde momentul la fel de bine cum au făcut-o fotografiile pasagerilor, de aceea, a doua zi, pe prima pagină a publicațiilor din întreaga lume au apărut fotografiile făcute de amatori și nu cele ale fotojurnaliștilor¹⁹.

Extinderea peste tot în lume a practicii utilizării în presă a imaginilor surprinse de amatori ridică unele întrebări referitoare la viitorul fotojurnalismului ca profesie. La prima vedere, amenințarea venită din partea fotojurnalismului cetățenesc poate părea serioasă, dacă gândim această problemă în termeni de acoperire și aparatură. În ceea ce privește

acoperirea, este evident faptul că un număr restrâns de fotoreporteri profesioniști nu se poate deplasa la toate evenimentele care au loc într-o zi, pentru a putea surprinde toate momentele importante, iar decalajul dintre aparatele profesionale de fotografiat și cele neprofesionale este din ce în ce mai mic. Cu toate acestea, fotojurnalismul înseamnă mai mult decât să fii la locul potrivit la momentul potrivit, cu un aparat de fotografiat. Înseamnă aptitudini tehnice, experiență în colectarea informațiilor și respectarea standardelor etice. Fotografii amatori nu sunt ținute de respectarea unor standarde etice, de aceea redactorii trebuie să fie prudenți atunci când utilizează imagini provenite de la aceștia și să ia în considerare aspecte care țin de autenticitatea imaginii, de modul în care a fost capturată imaginea, gradul de implicare a fotografului amator în eveniment, dar și de eventualele recompense financiare care pot fi solicitate în schimbul imaginilor²⁰.

Concluzii

Chiar dacă preocupările legate de etica fotojurnalismului sunt de dată relativ recentă, principiile precum *respectarea adevărului* sau *integritatea conținutului* sunt invocate din ce în ce mai des atunci când se discută despre stabilirea unor standarde profesionale unice în domeniul fotografiilor de presă. Etica fotojurnalismului se află într-o continuă evoluție, viitorul acesteia fiind strâns legat de dezvoltarea tehnologiei în acest domeniu. Atunci când iau decizii legate de publicarea unor fotografii, editorii trebuie întotdeauna să pună în balanță beneficiul probabil al publicării și efectul negativ pe care o anumită imagine îl poate avea asupra publicului: invadarea vieții private, ofensarea publicului prin difuzarea de imagini șocante sau violente etc., iar consecința luării unor decizii care încalcă standardele eticii este erodarea încrederii publicului în mass-media.

Note:

1. C. Christians, M. Fackler, K. B. Rotzoll, K. B. McKee, *Etica mass-media*, Ed. Polirom, Iași, 2001, p. 125.
2. C. Christians, *op. cit.*, p. 75.
3. D. Randall, *Jurnalismul universal. Ghid practic pentru presa scrisă*, Ed. Polirom, Iași, 1998, p. 133.
4. C. J. Bertrand, *O introducere în presa scrisă și vorbită*, Ed. Polirom, Iași, 2001, p. 248.
5. "Războiul pozelor trucate" *Cotidianul*, 10 august 2006 <http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/2006-08-10/razboiul-pozelor-trucate.html>, accesat în data de 9.10.2014.
6. C. Christians, *op. cit.*, p. 75.
7. *Ibidem*, pp. 75-76.

8. Shila Reaves, *The Unintended Effects of News Technology*, VCQ, 1005, p. 12, apud C. Christians, *Etica mass-media*, p. 76.
9. M. Runcan, *A patra putere – legislație și etică pentru jurnaliști*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002, pp. 182-183.
10. B. Ionescu, *Dreptul la propria imagine. O perspectivă practică*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 72.
11. B. Ionescu, *op. cit.*, pp. 104-107.
12. B. Ionescu, *op. cit.*, p. 9.
13. Susan Sontag, *On Photography*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 1977, apud Bogdan I. Stanciu, *Kevin Carter – Omul care a văzut prea multe*, Foto-Magazin.ro, iulie, 2008, articol disponibil la adresa http://www.foto-magazin.ro/fotolocation_open.php?art=ftm20/archives/2008/07/kevin_carter_1.html, consultat la data de 28.10.2014.
14. M. Runcan, *op. cit.*, 187.
15. John Hohenberg, *The News Media: A Journalist Looks at His Profession*, apud C. Christians, *op. cit.*, p. 124.
16. <http://www.fotoperiodismo.org/FORO/files/fotoperiodismo/source/html/textos/villasenor2.htm>, accesat în data de 16.10.2014.
17. https://nppa.org/code_of_ethics, accesat în data de 28.10.2014.
18. https://nppa.org/code_of_ethics, accesat în data de 28.10.2014.
19. Daniel R. Bersak, *Ethics of photojournalism: Past, Present and Future*, Comparative Media Studies & Electrical Engineering/Computer Science Massachusetts Institute of Technology, 2006, <http://web.mit.edu/dr/b/Public/PhotoThesis/>, accesat în data de 28.10.2014.
20. *Ibidem*.

Bibliography:

- Bertrand, C. J., *O introducere în presa scrisă și vorbită / An Introduction to Written and Spoken Press*, Ed. Polirom, Iași, 2001
- Bersak, Daniel R., *Ethics of photojournalism: Past, Present and Future*, Comparative Media Studies & Electrical Engineering/Computer Science Massachusetts Institute of Technology, 2006
- Christians, Clifford G., Fackler, Mark, Rotzoll, Kim B., McKee, Kathy B., *Etica mass-media / Ethics of Mass-Media*, Ed. Polirom, Iași, 2001
- Goodwin, Gene, Smith, F., Ron, *Groping for Ethics in Journalism*, Iowa University Press, 1994
- Ionescu, Bogdan, *Dreptul la propria imagine. O perspectivă practică / The Right to Your Own Image. A Practical Perspective*, Ed. Universul Juridic, București, 2013
- Randall, David, *Jurnalismul universal. Ghid practic pentru presa scrisă / The Universal Journalist. Practical Guide for Written Press*, Ed. Polirom, Iași, 1998